

De proloog van Jacob van Maerlants immense Spiegel historiael (zie Stemmen op Schrift pag. 523 e.v. en via het register) begint aldus:

**HIER BEGHINT DIE EERSTE BOUC VANDER EERSTER PAERTIEN
VANDEN SPIEGLE YSTORIALE.**

Dit es tprologhe.

Die de werelt eerst werrelt hiet,
hine was al in dole niet.
Hij gaf hare bina rechten name.
Want bider mesdaet van Adame,
5 daer hi Gode omme vererrede
entie werelt al verwerrede,
so es hare die name comen.
Werrelt machmen de werelt nomen,
want ie sidert alle jare
10 hevet soe sijn gewerret in hare.
Wie dan weten begaert
hoe swaerlike ende hoe hinderwaert
soe hevet ghesijn gewerret dan,
sidert dat die eerste man
15 ghemaket was vander erden lime,
hi come ende lese minen rime.
Hier vint hijs meer, in rechten ware,
dan els ieweren openbare.
Niemen en wane no en peinse
20 dat ic dit in boerden veinse.
Maer biden coninc Loduwike,
die coninc was in Vrancrike
ende voer Thunus staerf int here,
bi sinen wille, bi sinen ghere,

**Hier begint het eerste *bouc* (grote hoofdstuk) van het eerste deel van de
Spiegel historiael.**

Dit is de proloog.

Degene die voor het eerst de wereld de naam *werrelt* gaf, had het nog niet zo ver mis. Hij gaf hem bijna de juiste naam. Want door de zondeval van Adam, waardoor hij God vertoornd maakte en waarmee hij de wereld geheel en al aan het warrelen ('werrelen') bracht, heeft de wereld deze naam gekregen. Men kan de wereld *werrelt* noemen, want al sinds jaar en dag is hij in verwarring geweest. Wie nu graag wil weten hoe ernstig de wereld in verwarring is en hoe hard het bergafwaarts gaat, vanaf het moment dat de eerste mens geschapen werd van aardse klei, moet mijn verhaal maar eens gaan lezen. Want hierin vindt hij daarover meer dan ergens anders, heus waar. Laat er niemand zijn die in de veronderstelling verkeert dat ik dit uit mijn duim zuig. Integendeel: door toedoen van koning Lodewijk, die koning van Frankrijk was en voor Tunis omkwam in het (kruistocht)leger, op zijn wens en op zijn uitdrukkelijk verzoek,

25 versaemde dit uut vele boeken,
 diemen verre dede souken,
 een Jacopijn, een Predicare,
 ende maket alder werelt mare
 in 31 bouken wale,
 30 ende hietse Spieghe Ystoriale,
 omme datmer in ziet openbare
 van vele ystorien dat ware:
 van allen coningen die oint waren,
 die met ridderliker scaren
 35 die werelt dwongen ende dorvochten;
 hoe si hare dinc vulbrochten,
 hoe si begonsten, hoe si enden,
 hoe si hare vianden scenden;
 van allen Roemschen keyseren mede,
 40 van allen pauesen vander stede,
 van filosofhen, van poeten,
 van vrayen ende van valschen propheten;
 al neder toter coemst Ons Heren,
 die de maget drouch met eeren;
 45 entie nieuwe wet daer naer;
 meneghe pine groot ende swaer,
 die kerstijnheit leet onder tswaert,
 onthier ende gedoopt waert
 Constantijn, die keyser was
 50 ende van laserscepe genas;
 ende cortelike van aneginge,
 hoe die werelt hare dinge
 ghehandelt heeft tote onsen tiden,
 suldi hier horen overliden.
 55 Dien dan die boerde vanden Grale,
 die loghene van Perchevale,
 ende andere vele valscher saghen

heeft een Jacobijn, een Predikheer (dominicaan) dit bijeengebracht uit de vele boeken die men overal vandaan heeft gehaald, en heeft hij het aan de hele wereld kenbaar gemaakt in eenendertig mooie boeken, en die heeft hij de *Spiegel historiael* genoemd, omdat je er over veel verschillende verhalen de waarheid in (gespiegeld) kunt zien: over alle koningen die ooit leefden en met hun legers de wereld veroverden en er strijd voerden; hoe ze hun levenswerk volbrachten, hoe ze begonnen en hoe ze eindigden, hoe ze hun vijanden versloegen; ook over alle Romeinse keizers, over alle pausen, over filosofen, over dichters, over echte en valse profeten; helemaal door tot aan de komst van Onze Lieve Heer, die door de maagd Maria gedragen werd; en over het Nieuwe Testament daarna; over alle zware ellende die het christendom moest doorstaan aan gewelddadigheden, tot op het moment dat Constantijn gedoopt werd, die keizer was en van melaatsheid is genezen; en kort gezegd vanaf het begin der tijden tot nu, hoe de wereld haar zaakjes geregeld heeft, dat alles zult u hier behandeld krijgen. Wie dan genoeg heeft van de beuzelpraat over de Graal, van de leugens over Parsifal en van een hoop andere, valse verhaaltjes,

vernoyen ende niet en behaghen,
 houde desen Spiegle Ystoriale
 60 over die truffen van Lenvale.
 Want hier vintmen al besonder
 waerheit ende menech wonder,
 wijsheit ende scone leringhe,
 ende reine dachcortinghe,
 65 also also broeder Vincent
 tote Beauays int covent
 versaemde, die Predicare,
 die de loghene hadde ommare.
 Dese ystorien altemale
 70 vanden Spiegle Ystoriale
 salic uten Latine dichten
 in sconen worden ende in lichten,
 eist dat mi God wille gheven
 ghesonde, tijt ende leven,
 75 die jeesten daer af al ghemeene.
 Maer die clergie alleene,
 diere vele in es gesayt,
 willic dat dat paepscap mayt,
 want den leeken eist te swaer.
 80 Ende oec mede hebbic vaer
 dat des dat paepscap belgen soude,
 of ic mi dies onderwinden woude.
 Ende anderwaerven hebbic gewesen
 in haer begripen van desen,
 85 want ic leeken weten dede
 uter Byblen die heimelichede.
 Hare biddic, diet al vermach
 naest Gode, die in hare lach,

en wie daar geen genoeg meer in scheidt, moet deze Spiegel historiael stellen
 boven de kletspraat over Lenvale. Want hier vindt men de pure waarheid en menig
 wonderbaarlijke zaak, wijsheid en goed onderricht, en ook puur vermaak, alles
 zoals broeder Vincentius het in zijn klooster in Beauvais bijeengebracht heeft, die
 Predikheer die de leugen verafschuwde.

Uit de Spiegel historiael zal ik, vooropgesteld dat God mij gezondheid en tijd van
 leven wil schenken, in mooie en begrijpelijke woorden de verhalende delen uit het
 Latijn vertalen. Maar de geleerdheid die er zo veelvuldig verspreid doorheen is
 gezaaid, die moet de priesterstand maar oogsten, want die is voor leken te
 moeilijk. Bovendien ben ik bang dat de priesterstand er verbolgen over zou raken
 als ik me daarmee inliet. Ik ben al eens eerder daaromtrent door hen berispt, omdat
 ik aan leken de diepere zin van de Bijbel heb laten zien. Nu bid ik tot haar die het
 allemaal vermag, en tot Jezus Christus die in haar lichaam heeft gewoond,

90 dat soe mi daer boven bejaghe
sin ende ghesonde daghe,
dat ic dit bouc vulmaken moete,
ende ic mine mesdaet gheboete.
Grave Florens, coninc Willems sone,
95 ontfaet dit werc! Ghi waert de ghone
die mi dit dede anevaen.
Ghenoughet u, wildijt ontfaen
danckelike, so bem ics vro,
ende ic houts mi gepayt also.
God geve u leven sonder blame!
100 Ic beginne in Ons Heren name.

dat zij mij daarboven in de hemel verstand en gezondheid moge bezorgen, zodat ik dit boek kan voltooien om zodoende voor mijn zonden te boeten.
Graaf Floris, koning Willems zoon, aanvaard dit werk! U was degene die het mij heeft laten beginnen. Bevalt het u en wilt u het in dank in ontvangst nemen, dan verheugt mij dat, en dan beschouw ik dat als een beloning voor mijn werk. Moge God u een smetteloos leven bezorgen! Nu begin ik, in de naam van Onze Lieve Heer.

In de derde 'partie' van Spiegel historiael wijdt Maerlant een aantal kapittels aan de profeet Mohammed, die er niet best afkomt. Hier volgen de eerste drie:

Van Mahumette. XIII.

Mahumet was een man
die met comanscepe wan,
die hi achter lande haelde,
hier cochte ende hier betaelde.
5 Dicken voer hi sine vaert
met kemelen te Egypten waert
ende was bekent in meneger stede
met Jueden ende met Kerstinen mede.
10 Ende leerde mettem, alst sijn soude,
die nieuwe wet ende die oude,
dat hire wel af spreken conde
alst was te doene, ter meneger stonde.
15 Daertoe wart hi een toverare
bekent, machtich ende mare.
Also hi dus hadde ommegegaen,
quam hi int lant van Cordes saen,
daer eene joncfrouwe was sonder man,
die was geheten Cadigan.
20 Vor hare ondedi, dor hare waerde,
sine specie, sine penewarde,
die scone waren ende diere
ende van meneger maniere,
so dat geent wijf in lanc so bet
hare conscap heeft an hem geset,
25 ende Mahumet gincse vrijen
met scalcheit ende met toverien,
so dat hise in dole brochte,
ende dede hare verstaen, alsi mochte,
dat hi selve Messyas ware,
30 daer die Jueden beiden nare.

Over Mohammed. 13. Mohammed was iemand die de kost verdiende met koopwaar, die hij uit diverse landen vandaan haalde, daar kocht en betaalde. Hij trok vaak met kamelen naar Egypte en was her en der bekend, zowel onder joden als onder christenen. Van hen leerde hij terloops van alles over het Oude en het Nieuwe Testament, zodat hij er goed over kon spreken, zo vaak als dat nodig was. Bovendien stond hij bekend als een machtig en vermaard tovenaer. Op zijn rondreizen kwam hij weldra in het land Cordova, waar een ongetrouwde dame woonde, die Cadigan heette. Vanwege haar hoge positie stalde hij zijn kruiden en koopwaar voor haar uit, goed van kwaliteit, kostbaar en in allerlei soorten, zodat genoemde vrouw een steeds grotere vertrouwensrelatie met hem kreeg, en Mohammed haar begon op te vrijen met zijn listigheid en toverkunsten, waardoor hij haar het hoofd op hol bracht en haar wijsmaakte, toen hij kans zag, dat hij zelf de Messias was op wiens komst de joden wachtten.

Hier toe staerctene int bedriegen
 sijn toverie ende sijn liegen,
 want sine scalcheit die was groot,
 so dat dese mare utescoot
 35 onder die Jueden harentaren,
 Eede quamen met groten scaren,
 entie Sarrasinen mede,
 gelopen aldaer ter stede,
 alse volc dat was in vare
 40 van dus sonderlinghere mare.
 Doe begonsti daer ter stede
 nieuwe wette veinsen mede,
 ende brochte orconde menechfoude
 uter nieuwer wet ende uter oude.
 45 Noch spreect Ysmaels geslachte
 vander wet die hi vortbrachte,
 ende lijen openbare das,
 dat hi hare wetbringere was.
 Cadigan, dat dulle wijf,
 50 sach naervolgen den keytijf
 Jueden ende heidine mede,
 ende peinsde dat Gods mogenthede
 in ghenen man hadde ghewesen,
 ende namene te manne na desen,
 55 so dat Mahumet die lande
 daer gewan in sine hande.
 Over een stic quamen daer na
 die lieden van Arabia,
 ende sijn mede an hem ghevallen,
 60 so dat hi wart here van hem allen,
 ende hi oec mettem begonde,
 alstem tijt dochte ende stonde,
 te stridene up tlant van Persij,
 dattem langhe hilt harde vri.

Zijn toverkunsten en zijn leugens sterkten hem in dit bedrog, want zijn doortraptheid was enorm, en zo ging dit nieuws als een lopend vuurtje her en der rond onder de joden, die in groten getale naar hem toekwamen, samen met de Saracenen, beangstigd door zulke zonderlinge berichten. Toen begon Mohammed ter plaatse nieuwe wetten te verzinnen en haalde er als bewijs plaatsen uit het Oude en het Nieuwe Testament bij. Nog spreekt het geslacht van Ismaël over de wet die hij instelde, en ze dragen uit dat Mohammed hun wetgever is geweest. Cadigan, dat domme mens, zag hoe joden en ook heidenen de ellendeling (Mohammed) navolgden, bedacht dat Gods almacht zich in die man had geopenbaard, en nam hem vervolgens tot echtgenoot, zodat Mohammed in die hele landstreek de macht in handen kreeg. Daarna verschenen de Arabieren en die werden hem ook onderdanig, zodat hij heer over hen allen werd en hij met hen, toen hij daartoe tijd en gelegenheid zag, ook strijd begon te leveren tegen Perzië, dat sinds lang in vrijheid leefde.

65 Cadigan sach ene waerf wel
hoe Mahumet, haer here, vel
vanden groten evele sere,
ende soe droevede in lanc so mere
70 dat soe sulken onreinen man
in huwelike oint ghewan.
Maer Mahumet troestese ende sprac:
‘En es niet sulc ongemac
alse du wanes, daer ic af vel.
Het doet dinghel Gabriel,
75 alse hi comet tote mi.
Want ic bem mensche: alsicken zie,
sone mach mine vleschelijchede
niet ghedoghen sine claerhede,
ic en moet ter neder vallen.’
80 Twijf hilt hare an sijn callen
ende waende dat ware waerhede.
So waenden dArabiene mede,
ende sijn geslachte de Ysmaliten.
Want men vant in ouden viten
85 ende waende, dat God selve bevel
sinen inghel Gabriel
hem te seggene sine wet,
ende hise in brieve hadde gheset.

Vanden selven. XIII.

Te desen dingen ledene dus
een quaet moenc, hiet Sergius,
die mesdede in sine abdie,
ende wart gesteken uter paertije,
5 ende altemale henen gedaen.

Op zekere dag zag Cadigan hoe Mohammed, haar heer en gebieder, een epileptische aanval kreeg en het begon haar hoe langer hoe meer te verdrieten dat ze ooit met zo’n onreine man in het huwelijk was getreden. Maar Mohammed troostte haar en zei: ‘Het is niet de ziekte die je denkt dat het is, waardoor ik gevallen ben. Het komt door de engel Gabriël, als die aan mij verschijnt. Want ik ben maar een mens: als ik hem gewaar word, dan is mijn zwakke menselijkheid niet bestand tegen de helderheid (van het licht dat hij uitstraalt) en moet ik wel vallen.’ De vrouw hechtte geloof aan zijn kletspraat en dacht dat het de waarheid was. En dat deden de Arabieren ook, en het geslacht der Ismaëlieten. Want dit verhaal hadden ze ook aangetroffen in oude verhalen, en ze verkeerden in de veronderstelling dat God zelf Zijn engel Gabriël opdracht had gegeven Mohammed Zijn wet te openbaren en dat hij (Moh.) die wet had opgeschreven.

Nog meer over Mohammed. 14. Tot dit alles werd hij opgestookt door een slechte monnik, Sergius genaamd, die zich had misdragen in zijn abdij en radicaal uit de orde was gestoten.

Dat was een moenc Nestoriaen:
 dats ene maniere van Kerstinen lieden
 die de Scriture qualike bedieden,
 die niet en willen lijn das
 10 dat Maria Gods moeder was,
 ende haer Sone was mensce alleene,
 niet God ende mensche gemeene.
 Dese Sergius was van onsen clerken
 verwaten vander Roemscher kerken.
 15 Also hi uten cloestre ran,
 so quam dese onsaleghe man
 in Mech, ende vant indien lande
 volc van gheloven twierande:
 20 Hhidine, die hadden afgode,
 ende Jueden metter wet ghebode.
 Aldaer so vant hi Mahumet
 metten afgoden beslet,
 ende pijnde so vele ende riet,
 dat hi vanden afgoden sciet.
 25 Daer naer so riet hi hem saen
 Kerstijn te sine Nestoriaen,
 also dat hem Mahumet
 daer mede hem hevet beset,
 ende Sergius' jongre was.
 30 Die leerde hem ende las
 dat nieuwe testament ende doude,
 ende hi verstont, also die woude
 leeren sulke dinc, die dochte
 daer hi tfolc met bedriegen mochte.
 35 Also dit die Jueden versaghen,
 ontsagen si hem van sulkere plaghen
 dat Mahumet bi sulken dinghe
 vray kerstijnheit ontvinghe,

Het was een Nestoriaanse monnik: dat is een sekte van christenen, die de Heilige Schrift verkeerd uitleggen, die niet willen erkennen dat Maria de moeder van Jezus was, en (geloven) dat haar Zoon alleen maar mens was, en niet God en mens tegelijk. Deze Sergius werd door onze klerken geëxcommuniceerd uit de Roomse kerk. Toen hij uit zijn klooster gevlucht was, kwam deze onzalige man in Mekka, waar hij mensen aantrof met twee verschillende geloven: heidenen, die afgoden hadden, en volgelingen van de joodse leer. Hij vond daar ook Mohammed, verstrikt in (het aanbidden van) afgoden en hij heeft toen alle mogelijke moeite gedaan om Mohammed die afgoden te laten afzweren. Vervolgens adviseerde hij hem Nestoriaans christen te worden, zodat Mohammed zich daarop heeft toegelegd en Sergius' volgeling is geworden. Die onderrichtte hem uit het Oude en het Nieuwe Testament en hij was gretig om dingen te leren waarmee hij de mensen zou kunnen bedriegen. Toen de joden dit merkten, vreesden ze voor het onheil dat Mohammed door dit alles het echte christelijke geloof zou gaan aanhangen,

40 ende vruchten datten Nestoriaen
 groot volc soude doen ontgaen.
 Ende quamen van hem si drie
 tote Mahumette ende seiden: ‘Zie,
 wi willen dine jongren wesen.’
 45 Doe so leerdi oec van desen
 vele vander ouder wet,
 dat in sinen bouc es gheset.
 Sergius, die Nestoriaen,
 die es in enen hole gegaen,
 50 in een foreest, daer hi sat,
 daer hem Mahumet dat hi at
 ende verterde, sendde ghenouch.
 Ende alst dan was sijn gevouch,
 ginc Mahumet daer vroe ende spade,
 ende wrochte bi sinen rade.
 55 Bi desen moenc Nestoriaen
 wart sijn bouc, die heet Alcoraen,
 daer sine wet in staet gescreven,
 eerst den Arabienen gegeven.

Van sinen groten viten. XV.

5 Alse Mahumet wart gheset
 indie oude ende de nieuwe wet,
 so ginc hi ter eerster wilen
 simpelen lantlieden ghilen,
 die wilt waren ende ongeleert,
 ende heveter vele an hem bekeert.
 Doe tijddi over ene stont daer na
 ten volke van Arabia,
 10 ende seide hi ware een prophete,
 hem ghesent bi Gods gehete,
 ende thaerre salicheit geset,

en zij waren bang dat de Nestoriaan veel mensen zou doen overlopen. Ze gingen met zijn drieën naar Mohammed toe en zeiden hem: ‘Wij willen uw leerlingen worden.’ Toen heeft Mohammed ook veel geleerd uit het Oude Testament, wat allemaal in zijn boek staat. Sergius, de Nestoriaan, is naar een hol in het bos gevluht, waar Mohammed hem alles bezorgde wat hij nodig had om verder in zijn levensonderhoud te voorzien. Als hij het nodig achtte, ging Mohammed, vroeg of laat, naar Sergius toe en handelde hij vervolgens naar diens adviezen. Van deze Nestoriaanse monnik ontvingen de Arabieren Mohammeds boek, dat *Alcoraen* (de Koran) heet en waar zijn wetten in staan opgetekend.

Over zijn buitengewone levenswandel. 15. Toen Mohammed geschoold raakte in zowel het Oude als het Nieuwe Testament, begon hij allereerst de eenvoudige, onbeschaafde en ongeletterde inwoners van het land te beduvelen, en van hen heeft hij er velen tot zijn leer bekeerd. Enige tijd later trok hij naar het volk in Arabië en verkondigde dat hij een op Gods bevel en tot hun zaligheid gezonden profeet was

omme dat hi die oude wet,
 die den Jueden was te zwaer,
 entie nieuwe wet daer naer,
 15 die den Kerstinen te swaer was mede,
 so gevougelike sachten dede,
 dat si waren also sochte,
 dat mense wel ghedragen mochte,
 ende soudem tekene togen des,
 20 alse wilen dede Moyses.
 So dat hi versamen dede
 tfolc teere sekerre stede,
 dat tfolc ghemeenlike vername
 dat van Gode die bode quame.
 25 Ende daer hi stont in sijn sermoen
 ende sine worde soude ondoen,
 sach tfolc datter wart bedrogen,
 dat eene duve quam gevlogen,
 die geleert was te sulker dinc,
 30 dat soe up sine scoudere sitten ginc,
 ende stac haren bec in sijn oren,
 ende lasere ute coren
 dat hire selve in hadde gesteken,
 want hise uphilt met sulken treken.
 35 Ende alse die duve dat coren at,
 waenden die domme lieden dat
 dat soe hem hadde brocht de wort,
 ende sulke dinc alse ter wet hort.
 Oec so haddi enen stier geleert
 40 dat so waer so hi hem bekeert,
 dat hi quam daer hine vant,
 ende nam tetene van siere hant.
 Dien haddi andie horne gecnocht
 sine wet ende heefse hem brocht,

met de opdracht het Oude Testament, dat voor de joden te moeilijk was, en daarna het Nieuwe, dat voor de christenen ook te moeilijk was, zo aangenaam te versoepelen, dat ze zó eenvoudig zouden worden dat men ze wel zou kunnen naleven, en hij zou hun daarvan tastbare bewijzen tonen, zoals Mozes dat ooit deed. Daartoe liet hij het volk zich op een bepaalde plaats verzamelen, opdat men zou kunnen zien dat de boodschapper van God kwam. En terwijl hij daar stond te prediken en zijn woorden stond uit te leggen, zag de menigte die daar voor de gek werd gehouden, dat er een duif kwam aanvliegen, die erop afgericht was dat ze op zijn schouder ging zitten en haar snavel in zijn oor stak om er graankorrels uit te halen die hij er zelf had ingestopt, want op zulke kunstjes had Mohammed die duif getraind. En terwijl de duif de graankorrels zat op te eten, verkeerde het domme volk in de veronderstelling dat ze Mohammed het Woord influisterde en alles wat te maken had met de goddelijke Wet.

Hij had ook een stier afgericht om naar hem toe te komen, waar hij zich ook bevond, om dan uit zijn hand te eten. Aan de horens van die stier had Mohammed zijn wetboek vastgeknoopt, en dat bracht de stier hem dan,

45 ghelijc of soe van hemelrike
 hem ware ghesent properlike.
 Oec haddi begraven vate
 upten velde, buten der strate
 daer hi wilde te sulker stede,
 50 die hi vul melke ende honechs dede,
 ende seide, die sine wet ontvingen,
 si souden van erdschen dingen
 ghenouch hebben ende wesen sat.
 Ende omme dat si souden geloven dat,
 55 dede hise graven indien stonden,
 daer si melc ende honech vonden,
 ende seide, dat dat lijctekijn ware.
 Dus geloveden si harentare,
 die simpele liede, an sine tale
 60 ende wilden dat wanen wale,
 dat hi van Gode die wet hem brachte.
 Dit waren miracelen die hi wrachte.
 Wie so noot hadde van goede,
 of dor mesdaet van aermoede
 65 gerumet hadde sijn selves lant,
 entie hi staerc ende dapper vant,
 of scalc van zinne, die trac hi an,
 ende sendedse in rove dan,
 ende dede roven ende morden
 70 met sire hulpen, met sinen worden.
 Dicken verloes hi ende wan,
 so dat hi eens quam tsinen man
 die hem sine liere afsneet,
 ende dedem mede alsulc leet
 75 dat hi hem sine tande brac,
 doch dat hine metten live wech stac.

precies alsof dat boek hem speciaal vanuit de hemel was gezonden. Hij had ook in het veld buiten de stad op een zekere plaats vaten begraven, die hij had gevuld met melk en honing. Hij zei dan dat degenen die hem zouden volgen genoeg ten deel zou vallen van alle aardse zaken en dat ze overvloedig bedeed zouden worden. En opdat men hem zou geloven, liet hij de mensen daar dan graven, en dan vonden ze melk en honing, en dan zei hij dat dat het bewijs was. Zo geloofde het eenvoudige volk aan alles wat hij maar verkondigde en dachten ze dat hij hun de goddelijke Wet had gebracht.

Deze wonderen verrichtte hij allemaal. Ieder mens die behoefte had aan geld of die uit armoede zijn land ontvlucht was, palmde hij voor zich in, als hij dacht dat die mens ook sterk en flink of sluw was, die stuurde hij dan op het dievenpad en hij liet ze, gesteund door hem en uit zijn naam, roven en moorden. Hij verloor vaak, maar won ook weer, zoals de keer dat hij bij een van zijn volgelingen kwam, die hem zijn wangen afsneed en hem zo mishandelde dat hij zijn tanden brak, totdat Mohammed hem dood stak.

Welken tijt so hi quam in pinen,
so belovede hij den sinen,
dat hi hem soude na dit leven
80 betren wille ghenouch geven:
scone hovinghe ende ander lijf,
ende drinken ende scone wijf.
Dus quam hi up met deser vrese
van aermen verstotene weese,
85 die sident wart here groot,
eer hi quam ter quader doot.
Doch haddene al sine maghe leet,
want si wisten dat ghereet,
dat hi en geen prophete ware,
90 maer ghillerre ende mordenare.

Wanneer hij ook maar in moeilijkheden geraakte, beloofde hij zijn volgelingen dat hij na dit leven hun verlangens volop zou bevredigen: feestmaaltijden, een tweede leven, drinken en mooie vrouwen. Zo kwam hij hogerop dankzij de angst, van een arm, verstoten weeskind dat sedertdien een machtig heer was geworden, totdat hij een kwade dood stierf. Zijn familieleden zagen het allemaal met lede ogen aan, want zij wisten maar al te goed dat hij helemaal geen profeet was, maar een bedrieger en een booswicht.

In de vierde 'partie' van Maerlants Spiegel historiael bevindt zich de beroemde passage 'Tscelden jegen die borderers'. Hier blijkt Maerlants houding tegenover de ridderromans, wanneer hij, met betrekking tot Karel de Grote, vertelt wat er allemaal voor onzin verhaald wordt over de vorst die hij zelf zo hoog in 't vaandel heeft staan.

Tscelden jegen die borderers. XXIX.

Hier moetic den borderes antwoorden,
die vraye ystorien vermorden
met sconen rime, met scoenre tale.
Omdat die worde luden wale,
5 entie materie es scone ende claer,
so doen sise verstaen vor waer.
Desen groten Karle, van live reine,
dien heten si in Walsch Charlemeine.
Men lese in Walsch die coronike
10 van algader Vranckerike,
van Rome, daer hi keyser sat.
Men gha tAken indie stat,
daer hi selve in fiertren leget.
Men lese Eynaerde, die van hem seget
15 sine viten altemale.
Men lese Segebrechte also wale
van Gembloys, die van hem screef.
Men lese Tulpine, die van hem dreef
een raet vele van alden meesten,
20 ende vele screef van sinen jeesten,
ende alle vraye ystorien gemeine:
sine weten niet van Charlemeine.
Eenen broeder haddi, hiet Karleman,
die met hem regneren began,
25 die staerf; ic en weet ofsi over een
die name mingen van desen tween.

Een scheldpartij tegen de 'borderers'. 29. Op deze plaats moet ik de schrijvers van fantasieverhalen eens even van repliek dienen, die waargebeurde verhalen geweld aandoen met hun mooie gerijm en hun fraaie taal. En omdat hun woorden zo aangenaam klinken, en de verhaalstof zo mooi en helder is, laten ze die verhalen voor waarheid gelden. Karel de Grote, met zijn zuivere levenswandel, noemen ze in het Frans 'Charlemeine' (door M. opgevat als *Karloman*). Lees alle Franse kronieken maar eens na, en die uit Rome, waar Karel troonde als keizer. Ga maar eens naar Aken, waar zijn relieken bewaard worden. Lees Einhard maar, die zijn gehele leven beschrijft. Lees Sigebert van Gembloux, die over hem schreef. Lees Tulpijn, die vooral over zijn besluiten handelt en veel schreef over zijn daden, en lees alle ware geschiedverhalen: zij weten van geen Charlemeine. Karel had een broer - en die heette Karloman - die samen met hem aan de regering begon en die stierf; ik weet niet of ze misschien allemaal de namen van die twee door elkaar halen.

Die scone Walsche valsche poeten,
 die meer rimen dan si weten,
 beliegen groten Karle vele,
 30 in sconen worden, in bispele
 van Fierabrase van Alisandre,
 van Pont Mautriple een andre,
 dat algader niet en was.
 Van vier Heimskindre dat ic las,
 35 daer ic af in groet Karles dagen
 noint ystorie horde gewagen,
 van bere Wisslau die saghe.
 Dit es al erande vrage,
 datmen aldus goeden man
 40 met loghene prijs leget an.
 Oec sijn some Walsche boeke,
 die werdich sijn grotere vloeke,
 die van Willemme van Oringen
 grote sterke ystorien singen,
 45 ende wilne beter dan Karel maken.
 Willem, dat sijn ware saken,
 was een Duutsch, een ridder goet,
 maer niet so vorbare datmen moet
 Karle iet geliken alleene,
 50 maer minder noemen ende noch als clene
 also Roelant was of Olivier,
 of van Denemaerken Ogier.
 Karel, dat sijn ware dinghe,
 was best onder die Kaerlinghe.
 55 Artur was in sinen stonden
 die beste vander tafelronden,
 hoe si van Lancelote zinghen
 ende van Willemme van Oringen.

Die fraaie, Franse, valse dichters, die meer bij elkaar rijmen dan ze verstand hebben, strooien veel leugens rond over Karel, met schone woorden, met verhaaltjes over Fierabras van Alexandrië, over Pont Mautriple en zo, wat helemaal nooit gebeurd is. Ik las over de Vier Heemskinderen, over wie ik in Karel de Grote's dagen nooit iets heb gehoord, en het sprookje van de beer Wisselau. Het is allemaal hetzelfde probleem dat een eerbaar mens door leugens roem bezorgt. Er bestaan ook Franse boeken – nog meer vervloekt moeten ze zijn! – die de enorme daden van Willem van Oringen bezingen en hem beter willen afschilderen dan Karel. Willem was een Hollander, dat is waar, een goede ridder, maar niet zo voornaam dat Karel met hem vergeleken kan worden, hij was zijn mindere, en even groot als Roeland, of Olivier, of Ogier van Denemarken. Karel was, heus waar, de grootste onder alle Karolingers. Artur was in zijn tijd de grootste van de Ronde Tafel, wat ze ook voor ophef maken van Lancelot en van Willem van Oringen.

60 Si wanen die tArleblanke comen,
 als daer hebben vernomen
 die grave liggende harentare,
 dat van Willems orloghe ware.
 Neent! het sijn die hoghe heren
 die te Roncevale bleven met eeren.
 65 Willem was een rudder goet,
 ende storte menech waerf sijn bloet
 duer Gode; sijnt wart hi hermite.
 Die lesen wille sine vite,
 te sente Willems, inde wostine,
 70 daer hi dogede meneghe pine,
 ende daer hi heilech es verheven,
 vint hise al van hem bescreven.
 Die Walsche bouke lieghen van hem,
 die uten Walschen van Haerlem
 75 Clays, ver Brechten sone, dichte,
 daer scone worde in sijn ende lichte.
 Van Karele hebbic geseit al waer
 cortelike ende claer.
 Hier latict, want het es te vele,
 80 dat scelden updie menestrelen,
 ende ghae te miere ystorien weder
 van Kaerle, die ic leide neder.

Mensen die in Arleblanke (heldenbegraafplaats nabij Arles) komen en daar de graven zien die daar her en der liggen, menen dat die uit de oorlog van Willem stammen. Nee, dat is niet zo! Het zijn de graven van de hoge heren die een eervolle dood in Roncesvalles stierven. Willem was een puike ridder, die menigmaal zijn bloed voor God vergoten heeft; later is hij kluizenaar geworden. Voor wie zijn levensbeschrijving wil lezen: in Sint Willems, in de woestijn, waar hij veel ontberingen leed en waar hij tot heilige werd verheven, staat het allemaal te lezen. De Franse boeken, waaruit Claes van Haerlem, de zoon van vrouw Brecht, in mooie eenvoudige woorden vertaalde, liegen over hem. Over Karel heb ik kort en goed de volledige waarheid verteld. Hier stop ik nu met mijn scheldpartij tegen de minstrelen, want het wordt allemaal te veel. Ik ga verder met mijn relaas over Karel, vanaf het punt dat ik dat onderbrak.

Bron: M. de Vries & E. Verwijs (ed.), *Jacob van Maerlant, Spiegel historiael*. 3 dln. Leiden 1983 [reprint Utrecht 1982].

Vertaling: Ingrid Biesheuvel